

Наконечна О.В.

кандидат мистецтвознавства

ОНУ імені І.І.Мечникова

**„БОГ З МАШИНИ” ВІДПОВІДАЄ НА МОЛИТВИ
(Сучасні тенденції використання техніки в драматичному театрі)**

*„Технічний прогрес
зовсім не є паралельним в історії
з прогресом мистецтва...”*

Ж.Ренан

Латинський вислів „*deus ex machina*” („Бог з машини”) в античному театрі позначав „бога”, який в розв’язці вистави з’являвся за допомогою спеціальних механізмів і вирішував всі конфлікти п’єси. Нас, власне, цікавить не переносне, а первинне значення цього вислову, що вказує на використання техніки ще в античному театрі. Сучасний технічний прогрес обмежує її застосування в театральному мистецтві лише уявою постановника та економічними спроможностями продюсера, отже, варто дослідити, як саме сучасний „бог з машини” відповідає на „молитви” своїх адептів. Ми розглядатимемо не види і принципи наявності техніки в театрі, а той аспект її застосування, який безпосередньо впливає на створення сценічного образу.

В драматичному театрі технічні пристрої використовуються для створення *сценічних ефектів* (вплив на сценічний образ, що створюються за допомогою зовнішніх сценічних засобів) в трьох царинах: світло, музика та технічні ефекти. Пропонується аналізувати їх вплив на створення художнього образу за наступними параметрами.

Параметр *триплановості* характеризує ступінь проявленості ефекту в матеріалі ролі: перший план - ефект заданий автором, другий план - ефект не заданий автором, але витікає

з логіки поведінки, третій план - індивідуально дібрані ефекти, народжені фантазією актора чи режисера. К.С.Станіславський вважав, що всі зовнішні прояви на сцені мають бути „достотними, доцільними і продуктивними” („параметри ДДП” - Наконечна О.В.) На нашу думку, параметри ДДП можуть характеризувати і сценічні ефекти. *Достатність* - відповідність правді сценічного образу. Достотність ефекту полягає не у відтворенні його „справжності”, а в правдивості того враження, яке він викликає у акторів, а як наслідок - у глядачів. Наприклад, не буде достовірною поява Тіні батька Гамлета, навіть відтворена за допомогою лазерних ефектів, якщо Гамлет не реагуватиме на його появу належним чином. *Доцільність* визначає відповідність пропонованим обставинам п'єси. Доцільність ефекту визначається його сценічним завданням в даних пропонованих обставинах, чи спрямований він на найяскравіше вираження образу. Те, який саме прийом обрано для втілення того чи іншого ефекту, обумовить ступінь його художньої виразності, роль у здійсненні задуму, адже саме підсилення образності є взагалі головною метою сценічних ефектів. *Продуктивність* - це відповідність „лінії життя людського тіла” (визначення К.С.Станіславського), тобто як враховується перспектива артиста і ролі: ефект має бути не просто „ефектним”, а впливати на актора, даючи його образності своєрідний „поштовх”, „підживлення”.

Аналізуючи сучасні театральні вистави, можемо виділити наступні тенденції застосування техніки в драматичному театрі:

1. Домінування загальної атмосфери вистави над достовірним зображенням середовища.
2. Використання проектування на відеоекран - „саме таке візуальне оформлення тепер означає бідний театр” (Н.Соколенко.).
3. Трансформація сценічних конструкцій на очах у глядача.
4. Відтворення стихій в первинних властивостях (справжня вода, вогонь, пара).
5. Символічне використання предметів, зміна їх функцій протягом вистави (наприклад, у виставі „Панночка” за Гоголем” корито трансформується в труну, а потім - в човен, що увозить Хому в потойбічний світ (Т.Довгань.).
6. Буквальна реалізація метафор (наприклад, у виставі „Мертві душі” на спідниці актриси, що грала Манілову, висіли діти, „пришиті” до матері (В.Заболотна.).
7. Зменшення нагромадження „побудов, здатних впливати” (Давидов Ю.) - ефектів заради ефектів, підкорення зовнішніх ефектів певній естетичній і філософській концепції, проте, не полишаючи „ексклюзивних творчих експериментів” (В.Заболотна).